

Марко Миљанов
ПРИМЈЕРИ ЧОЈСТВА И ЈУНАШТВА

Марко Миљанов
Примјери чојства и јунаштва

Издавач:
Имприматур д.о.о.
Младена Стојановића 4
Бања Лука
info@imprimatur.ba

За издавача: Борис Максимовић

Лектура: Соња Леро Максимовић

Дизајн корица: Драгана Васић

Графичка припрема: Соња Леро Максимовић

Штампа: Сканди с.п.

За штампарију: Младен Спасојевић

Тираж: 300

Година: 2020.

ISBN: 978-99976-53-03-1

Марко
Миљанов

ПРИМЈЕРИ
ЧОЈСТВА И
ЈУНАШТВА

ПРЕДГОВОР

ГОРШТАЦИ И СЕЉАЦИ не могу велике добродушности чињет, али сваки се може својој совјести одужит, чинећи добра колико може; јер се појак увијек на малу ствар покажује кâ и на велику. Који и мала добра чини, он ће и велика, кад могне. За мала добра, велика му фала, јер честитом радњом slashћу ни душу напаја.

Доброчинство је божê благо, које ни душу и срце весели: у далеки свијет кад чујемо тај божји благослов – душу ни блажи и у помоћ ни прискаче и Богу приближује; учи наше мале мисли, да зло забораве, а добро спасење да траже.

Доброчинство је наш бесплатни учитељ, који нас у сваки трен ока помаже и на добро зове. Ово није учитељ кâ они те уче у школе; овога учитеља собом у свој разум носиш, који ти у пустињу помоћ може; само се сјети њега. Ово на сам себе може чојек покушат, кад га мука дође самога идући кроз пуну гору, планином, уморен гладом и жеDOM, раздрпан, често бос и пометен, ако је вакат од снијега и сјевера, те ти њихнијем вијањем бркају погледу ће ћеш ногом нагазит. Ако је нека сунчана, та је његова жега у незнан метнула и умор умножила; ако те гуши онако ослабљена, који се поврх свега умора још бојиш од непријатеља, од којег због

слабости, мога би нејуначки погинут, (јер се може користити непријатељ твојом слабошћу). Али је од свега најгоре кад ти пане на ум чије злочинство; тада још виши умор стигне, и све муке завршује неки притисак, бол, мржња нечојска овлада те и пуну гору око себе мрзиш, која ти се паклом претворила, у којој се душа твоја мучи, изгубив сваки осјећај, да ни Бога поменут не умије, кâ што га је на друге невоље помињала и на њега се је нада! А сад му се и Бог грјешан чини, како је мога допуштат чојку да оваква зла чини!

Пошто те ова несвјестица измучи, држаће те у своје расположење онолико, колико је одмора определијелила. У тој борби, мисли су скитале, није су умјеле мислит, саме себе помоћ, но кâ нектећи сретеше се на доброчинца; тек почнеш о њему (о доброчинцу) и његову раду размишљат, паде зло у зло, а твоја душа окријепи и добро опије; изведри се душа, заигра срце, раслабљено тијело добија нову снагу, нема жеће ни глади, нема умора, нема мржње, све је мило, у све видиш доброчинство, мио ти је Бог који је лијепога чојка да, лијепо да чини, злочинац се је изгубио, нема га више на ум; сад весело идеш гором и планином, кудијен остри вјетрови звижде и пријатно ти веселу душу, слашћу опојену, расхлађују, и идеш благодарећи Богу, који је тако природу украсио, и идеш и често уздахнеш из дубине душе, желећи добра чињет.

Долази ти на ум: која мука мало пријед бјеше тобом овладала! Пун мржње и зле жеће, да ти бјеше злу зло чињет! Доброчинство ти у помоћ прискочи, ум ти просвијетли и поправи, да добро желиш, а зло презиреш; пун радости и наде да ћеш добра чињет, не само ти, но да се надаш да

ћеш нагнат на добротинство и злочинца, којег си пријед видио и од њега се отровао!

Сад се надаш, судећи по себи, да ће се и он поправит; мислиш у себе: „Ја ћу њега опоменут и одвратит, да зло не чини, и не буде сам себи накви крвник!”

Тобом је блага мирноћа овладала, која те добротинству вуче. Не умијем ја рећ цијену добротинства; нека је оно у људска срца записано и Богом благословљено, дако се поможемо њим! Јер фајде је и зборит и мислит о добру; јер си малопријед видио из какве те паклене помрчине изведе, кад ти на ум дође добротинство.

Великодушно, даклен, не олијени се и не заборава, да и мала великодушност светом слашћу срце ни и душу заноси! Не занеси се за велике побједе, које с просутом крвљу земље и градове обарају, но се занеси и за мале побједе, тек које божански дишу и миришу!

На Медун, године 1900.

Војвода Марко Миљанов

1

Милован Јаничин Вујошевић из Брскута рекâ је: „Ја сам, тако ми душе, свакога чојка могâ на мејдан добит!“ Питали су га: „Како, стрико Миловане?“ Милован: „Ласно, душе ми! Он се наиједи па ме псује, скачући и дрктећи од иједа! Ја не говорим ништа. Кад сјутрадан, он кâ квасан, стиди се и каје од својијех ријечи! Ето, ја добио, а он изгубио!”

2

Марко Ђељошев Затрепчанин, сједио је на Корита Отска, код убла, ће стока воду пије. Код њега је било још дружине. Један сиромах, по имену Пој Уља, вадио је воду из убла, да му пије стока. Марко с дружином ругали су се сиромаху и дражили га. Он, пошто му досадише ругањем, оном штругљом којом је воду вадио и стоци сипâ, удари Марка у главу, те крв низ њега проточи. Други су шћели да га убију, но Марко не даде, говорећи: „Не би ли се ми сиромаху ругат; што смо тражили, оно смо и нашли!“ И тако Пој Уља остаде неизмлаћен тојагама, као што хоћаше, да бјеше

ударии најгорега, но уби најбољега, те му проби кâ мајчино млијеко!

3

Томо Петров Поповић, с Медуна, кад су се Кучи побили међу собом на Роге, удеси Груја Лукина, који му уби брата. Томо обрне пушку да убије Груја и освети брата Рака, који мртав код њега и Груја лежаше. Но Томо виђе и два Грујина брата, ће леже мртва, па је размишља: „Је ли боље убит и Груја трећега и осветит брата, или оставит Груја жива, а брата неосвећена?” И то му дружина рече, корећи га: „Удри, Томо, Груја Лукина, е ти је убио Рака!” Томо: „Погинули су му два брата, Нешо и Радуле, па не бијем и овога трећега, да оставим Луку Мијатова без ниједнога сина!” И тако, не гледа, што га браћа коре е остави Груја живога, а брата неосвећеног!

4

И ова ријеч Томова лијепа је. Бјеше му убио Тренчо Дедин сестрића, барјактара хотскога, Праича Ватина. Томо је жалио сестрића, кâ свога сина. То је већ било и прошло. Кад је Томо прекорио убицу, говорећи му: „А зашто уби свога кума, убио те Бог и свети Јован?” Убица одговори:

„Стрико Томо, нагна ме она рђа Вуја Ведине, те рекох: убићу га! па не могах лажат!” Томо: „Е, не било рећ што не ваља, а већ пошто си рекâ, и ако си га убио! Јер дату ријеч не смијеш погазит, е част би своју погазио!”

5

Аци Мујо и Шабан Мујо, два брата из Фундена, са села Лединâ, са стоком су били на катун звани Акулу, у рикавачки крај. Ту су им ненадно ударили Клименти, да их побiju и стоку им плијене. Ација, кад је видио војску, затворио се у гладу, да се из ње брани, а Шабо је био дијете, није умио бјежат код Ације, но га уфатише и пограбише се истргнутијем ножевима, који ће га посјећ. Ација виђе, како мали Шабо врешти под ударце ножева клименачкијех, а они га растезају, нетко за руке, а нетко за ноге, грабећи га један другоме, који ће му главу посјећ. У ту грабњу, сметајући један другоме, притрајали су. Ација се био из затвора, но гледајући што чине од Шаба, не мога себе одољет, но искочи, па јуриш на гомилу Климената, који, кад виђеше Ацију, оставише дијете, и сви се на њега окренуше. Ација, кâ разјарен лаф, бије по стотину љуђи, а стотина по њему самоме. Ал' ударци многи надјачаше Ацију, и жива га уфатише. Пошто су га уфатили, нијесу га за много могли убити један од другога, јер бише зрна проз Ацију и њих убила; стога је много трајâ жив. И весело је умро, иако на муке, е је видио да је мали Шабо утекâ!

Аџија, што је тражио, то је нашâ: себе смрт, а Шабу живот! Даде своју за његову главу! Како се Аџија клâ и што је чинио, нијесу пјесме нашке ни арбанашке заборавиле. Сења, Аџијина мајка, гледајући што Аџија, њен син, чини, није бадијава сиђела, но је главу једном Клименти сјекиром посјекла. И то је у пјесму спјевано.

6

Кад је турска војска на Куче кренула, нећу набрајат Србе, који су мито из Турака примили и с Турцима на Куче војевали. За издајнике је неће друго речено; а оћен да речем за неиздајнике.

Турска је војска дошла у Зету, код кућа Беговића. Везир скадарски сједио је на прозор од куле, а војска на поље, око куле. Међу војском била су два Оравца неиздајника, Ђуља Јованов Подграђанин и Ивеза Вуков Кућанин. Везир ће с прозора: „Ђуља, ево ти барјак царски, да ми носиш пред војском на Дрекаловиће!” И спусти барјак с прозора низа зид. Ђуља ће везиру: „Честити пашо, не допушта ми част да дижем твој барјак на моју браћу!” Везир спушти конопац покрај барјака говорећи: „Узми Ђуља, барјак пред војском, али конопац на грло!” Ђуља: „Помози Боже, хоћу конопац на грло, а не барјак на Куче!” Пење се на штицу, која је за вјешала начињена. Висећи, барјак окрену иза себе, а конопац на грло намаче. Везир: „Још једном, Ђуља, вељу: Узми барјак царски, да ти не мичу штицу испод ногу!” Ђуља: „Сам ћу ја, пашо, маћ штицу, да се не

муче твоји Турци.” Око тога Ђуља изговори ово: „Остављам на аманет мога свакога Дрекаловићи-ма, а ја умирем за њих весело!” Рече му издајник Пунан Дедин, Ораовац, подругљиво: „На чију кућу врана прди, Ђуља?” Ђуља одговари: „Данас на моју, а сјутра ће на твоју, Пунане!” Па тресну ногама у штицу, те се преврну. Послије овога, везир окрену очи на Ивезу, говорећи му: „Ивеза, али ти барјак, али конопац?” Ивеза: „И ја ћу што Ђуља, а не барјак!” Па крену к вјешалима. Но Сулејман Кут, потурчењак, Ивезин рођак, рече Али-паши Османагићу из Подгорице: Не да да се Ивеза објеси, ако си Турчин!” Али-паша уфати Ивезу, ће је кренуо на вјешала и гледајући оздо у прозор, ће је сједио везир, говори му: „Честити пашо, може ли га благо откупит, да се не објеси?” Везир: „Не! пашо.” „А да може ли мој син да се за њега објеси?” Везир: „Не! пашо.” „Аман, све ћу дат за њега: паре и сина и себе, а њега не дам!” Везир замишљен, неколико тренутака, стаде, па рече: „Ето, поклањам ти га, Османагићу!” Сва војска честита ово великодушно поштење. За ово ће се наћ неће друго опширно, а за ођен нека оволико.

7

Раду Вукашинову Пиперу са села Близне посјекосе оца двојица: Шћепан Јанков и Дмитар Јанков, оба из Куча са села Лијешти. И кâ пакосни зликовци, понесоше му главу скадарскоме везиру, да приме бакшиш. Послије неколико времена

побише се Кучи и Пипери с Турцима. Пушка турска уби Шћепана Јанкова; Турци јурише да га посијеку, но Раде Вукашинов искочи и уграби Шћепана прије Турака и понесе на рамена. Многи су му говорили: „Бачи пса бездушнога! Знаш да ти је оцу главу на Скадар понио!” Раде одговори: „Знам, али не могу гледат да Турци с главом његовом себе ћеф чине!”

8

Бјелопавлићи: Ђека Савићев и Микоња Шарановић, оба са села Слатине, четовали су око Турака даном и ноћем; али једнога Спужанина су највише тражили; а тако и он њих. Тако, једну ној на помрк, нађу му кућу, развале покров и горњи таван, уљеу код њега ће спава у кућу. Свијећа је горјела. Они узеше његову сабљу, која је висила о диреку, насред куће. Кад су, истргнутом сабљом, дигли руку да ману по ономе што су жељели, гледајући како спавајући мирно дише, стаде рука и сабља више главе: нешто јој смета ударит! Над њим стојећи, гледали су један другога. Мислили су: „Зло и срамота заклат оваквога чојка затворенијех очи, кâ мртвога!” А пробудит га нијесу смјели, да види ће га кољу, јер је било чељади у кућу, па би стала рка у кућу и око куће, те би погинули. Пошто је већ било немогуће га заклат ће жмури, заћедоше му сабљу за јастук, под главу, па ижљегоше кудијен су уљели. Турчин, кад се пробуди и види сабљу више главе, знâ је да су они! Сјутра дан пита их: „Што ме

заклали нијесте, ка што бих ја вас?” Они му одговорише: „Мрцина ни се учиње, да те закољемо ће спиш, а пробудит те не смјесмо од другијех Турака, па те остависмо за опет, да те на поштен начин закољемо, ће с оба ока гледаш!” Турчин рече: „Ками да ви је, кад ме сад остависте жива!”

9

Јовица Шутанов из Пјешиваца, био је добар чојак. Сваки се могâ на његову ријеч ослонит. Но му се једном догоди слабо. Мирко Токов из Бјелопавлића, преко његове ријечи, уби Турчина из никшићкога града. Јовица, ненаучен да му се част и ријеч гази, уби Мирка и све своје разури. И својта утече у Никшић. Послије га је суд црногорски вратио, признајући му да је право имâ што је Мирка убио. Само су љуђи нашли што је себе разурио и толики мал штетовао, али Јовици теже је било штетовати ријеч поштену, но све друго што је имâ!

10

Ево још један примјер Јовице Шутанова.

У један бој турски и пјешивачки, погибе брат Јовичин Мирко Шутанов; Турци јурише да га посијеку, но Пјешивци не дадну, јурише и они и одбране Мирка, и уфате једног Турчина жива, али

га не посјекосе, но га свезаше код Мирка мртвога, да га посијече Јовица кад дође, јер је био на другу страну боја. Јовица, кад виђе Мирка мртвога, запита: „А што је та' Турчин код њега?" Рекоше му: „Уфатили смо га, кад су Турци јуришали Мирка да га посијеку, па смо га оставили, да га ти посијечеш и осветиш брата, дако ти колико гођ жалосноме срцу олакша." Јовица одговори: „Друге ћу ја Турке тражит, да осветим брата и учиним себе олакшицу, а овога пуштите дома нека иде, пошто га нијесте пријед посјекли, но сам ја дошâ!" И тако пуштише Турчина и ојде здраво дома!

11

Кад су Пипери ударили на овце Мулете Радованова с Косора у Болев До, утекли су с плијеном под пећину код Мораче. Кучи су дотрчали и јуришали на Пипере. Пипери, искрај воде испод пећина, побили су Куче тако ласно, како су сами могли жељети, јер су Кучи несмишљено к њима одили низ једну стрмен, па их Пипери врх себе побише, те су ову стрмен мртви и рањени Кучи притисли. Тодор Мушкин, кад је видио толику погибију Кучима, звао је Вула Николина, који је мало боље био на поглед Пиперима и рече му: „Викâ Пипере, не удри Куча, е видиш ископасмо их!" Ондар Вуле викну Пиперима: „А не удри, ко је Пипер, Куча управ, Бог ти и Свети Јован, јер истражисмо Куче!" По томе је војска узмакла од те ријечи, те нијесу били, колико су могли. Ту је

погинуло стотину Куча и Пипера, али мали дио Пипера, а већи Куча, а Бог зна, колико хоћаше још бити погибије, да не би Вула и Тодора!

12

Какав је био Барл Ника, Затрепчанин, из села Банкана! И сад његове ријечи живе у Арбанију. Говори се: „Кâ Барл Ник Иван!”

Закрвљена племена у Арбанију, много су трошила да га убију, но, послѣ све трошња и жеља, договоре се да га на ови начин преваре: он је чувâ овце у Цијевну, близу Селце Клименачке, а поред њега седам чобана селачкијех чували су овце, недалеко од Барла. Један од оно седам Селчана умио је лијепо бритвит, кâ бербер; многи се пастири, тако, наоде бриват. Они се договоре, да сјутра дођу код једнога врела, и да зовну Барла, да дође код њих да сједи; јер су знали, да Барлу не допушта част да не дође, па иако су они седмина, јер зна да му не смију ударит. Но се договоре: „Да га на ови начин преваримо: кад дође код нас, да се ми почнемо бритвит. Пошто бривач смири све нас, онда и Барла да понуди да га Селчанин бритви.” А виђели су први дан да је Барлу велика коса, а да га нема ко обривит. То су знали да ће Барло пристат, да га бритве, јер не би му част допуштала да му се рече е не смије се оквасит да се бритви! И тако смислише, кад ће квасит главу да се бритви, оставиће нож и пушку да их не скваси, јер је и обичај да се тада остави

оруже. Сјутра, кад дођу на речено мјесто, рекоше му: „Ајде, Барл-Ника, да сједимо!” Није му било мило, али дође. Питаше се за здравље и посиједаше. Све је својијем током одило до Барла. Пошто су смирили међу собом бривање, рекâ је бривач: „Ајде, Барло, и тебе да обритвим, ето ти је веља коса!” Барлу не би мило, јер је знавâ што мисле, ма се диже и пође на поток да кваси косу. Рекоше му: „Остави оружје, да га не сквасиш!” Он га не остави; с оружјем сједе, да га бритви. Кад је онај дошâ бритвом испод грла, ђе је кћело да повуче по гркљану, да га закоље, као што је уговорено, уто да прискоче шест другијех, но побрка Барло што не остави нож и пушку, стога бритва кад дође под грло, уздркта рука бритвачева. Барло се није бунио, но је доватио Клименту једном руком, а другом запео пушку у пас, говорећи му мирно: „Извади из главе то што мислиш! Но бритви!” Тако је мирно сједио доклен га је обритвио и стресао. Барло, жалећи клименачко понижење, ником казâ није. Но казаше Клименти, чудећи се Барлу, како му мала ствар бјеше рука и бритва под грло и седам наоружанијех Селчана око њега! Причали су како није ни мрка погледа бачио на њих, но весео на развој, рече им: „Збогом Селчани!” А они, погнуте главе, нијесу умјели ни проговорит.

Једна арбанашка удовица женила сина, јединца. Сватови доведоше невјесту. Пошто се вечерало, почело се пјеват и играт. Младожења ојде да прегледа коње сватовске, дође у лубу. Коњ га удари ногом у чело и он паде мртав. Мајка га нађе мртва. Метну га у јасле и покри сијеном, да га други на нађу и не кажу. Па је ижљегла међу сватове, играла и пјевала, мложила весеље. Кад би који сват рекâ: „Изиђи, Реџо, ће се кријеш, зове те невјеста да играш!”, мајка му је свакад искочила у коло говорећи: „Заговорио се нешто мој Реџо, ја ћу умјесто њега играт са сватима и са снахом!” Веселе је трајало сву ноћ, по обичају арбанашком. У јутру, кад је вакат био да се иде у цркве на вјенчање, невјеста и сватови су готови били. Мајка је отишла са слугама у лубу, обукла сину најљепше хаљине, па га мртва донесоше међу сватовима. Ту је сјела код њега, тужећи му кажевала, да га чека невјеста и сватови, да иду на вјенчање у цркву!

Ову су тужбу Арбанаси спјевали у своје пјесме, ће се говори: „Чов, Реџо, чов дјалиа” итд. Нашки: „Диг се, Реџо, диг се, сине мој!”

А Реџова невјесту поведоше сватови одаклен су ју и довели. А Реџова мајка остаде да нариче свога сина. Њено нарицање и трпјење заслужи спомена, те ју и данас Арбанаси пјевају.